

یکی از اختلاف‌های مبنایی شیعیان با اهل سنت، **مقطع پایا**ن یافتن دوران شکل‌گیری سنت است. **اهل سنت**، سنت را در سنت پیامبر **محمد** می‌دانند و با رحلت پیامبر، دوره تحقق سنت را پایا یافته تلقی می‌کنند. در مقابل، شیعیان با اعتقاد به عصمت و مرجعیت دینی امامان اهل‌بیت(ع) سنت امامان را هم به سنت پیامبر پیوند می‌زنند. علاوه بر این با توجه بهاشرف‌الاهلبیت به سنت پیامبر، با اطمینان بیشتری سنت پیامبر را از طریق آنان شناخته و دریافت می‌کنند. **وهابیان همواره شیعیان را به بی‌توجهی به سنت پیامبر متهم می‌کنند:اما این اتهام از اساس بی‌پایه و سست است. از آنجا که اهل‌بیت(ع) و در رأس آنان امام علی(ع)مهم‌ترین و دوغذغهمندترین حاملان سنسنت بودند، از همان دوران پیامبر به این سو، به حفظ، تدوین و نشر آثار پیامبر همت گماشتند.امامان(ع) در هر دوره شاگردانی را در علوم مختلف اسلامی تربیت کردند که در رتبه بعد از آنها به حفظ و نشر سنت پرداختند. بنابراین بر خلاف تبلیغات فراوان مخالفان، شیعیان بیشتر و بیشتر از دیگر فرقه‌های مسلمان به سنت پایا داده و در حفظ و نشر آن از خود جدایی و ایمان نشان دادند. این در حالی است که در میان اهل سنت، تا حدود صد سال کتابت و نقل حدیث ممنوع بود و این خود در حوزه حفظ، انتقال و استمرار سنت، آسیب‌های فراوان زد. در نوشتار حاضر به این موضوع به‌صورت مفصل و منصفانه پرداخته‌ایم.**

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

مهم‌ترین منبع فهم دین و استنباط احکام فقهی در نزد شیعه و سننی، پس از قرآن کریم، حدیث است. می‌توانیم ادعا کنیم که همه علوم اسلامی، اعم از تفسیر، فقه، کلام و… از حدیث ریشه می‌گیرد. وهابیان با هدف تخریب اذهان دیگر فرقه‌های اسلامی نسبت به مکتب تشیع و سنت نشان دادن پایه‌های کفر شیعی، اتهام‌های فراوانی را به مجموعه حدیثی شیعه نسبت می‌دهند،احادیث شیعه را جعلی معرفی می‌کنند و چنین القا می‌کنند که جریان حدیث در میان شیعه از دوران صفویه به بعد پدید آمده و محققان شیعه تا پیش از صفویه، هیچ‌گونه اثر حدیثی منسجمی نداشته است! در این نوشتار به بررسی چگونگی شکل‌گیری حدیث شیعه از قرون آغازین هجری و تشکیل جوامع حدیثی پیش از دوران صفویه خواهیم پرداخت. همچنین جریان حدیثی تشیعه و اهل سنت را مقایسه کرده و امتیازات مکتب فکری شیعه بر مکتب اهل سنت را در حدیث و رجال تبیین خواهیم کرد.

ریشه و پیشینه حدیث در میان شیعیان

با بررسی متون تاریخی مسلمانان به روشنی قابل اثبات است که شیعیان در موضوع جمع‌آوری، تدوین و نقل حدیث از پیشینه طولانی‌تری نسبت به اهل سنت برخوردار بوده‌اند؛ شیعیان، پس از رحلت پیامبر(صلی‌الله‌علیه‌وآله) احادیث ایشان را بسا از همنامی و نظارت اهل‌بیت(ع) حفظ و تدوین کردند؛ در حالی که در میان اهل‌سنت تا پیش از قرن چهارم از تدوین حدیث جلوگیری شده است. پس از رحلت پیامبر شیعیان با خلافت با دستاویز شعار «حسبنا کتاب الله» و این استدلال که کتابت، تدوین و نشر حدیث ممکن است به اختلاط حدیث با قرآن منجر شود؛ از کتابت، تدوین و نقل حدیث جلوگیری کرد. در همین راستا ضمن ممنوعیت حکومتی نقل حدیث و تهدید یاران پیامبر به پیگردهای حکومتی و روبرایی با کتیر نسبت به نقل حدیث، احادیثی که از پیامبر نوشته شده بود را از میان بردند:

از عایشه چنین نقل شده است که گفت: پدرم پانصد حدیث از پیامبر را گرد آورده و نزد من به امانت نهاده بود؛ شب‌ها نمی‌توانست به خواب برود و دائم از این پهلو به آن پهلو می‌نشدا! این کار مرا غمگین می‌ساخت؛ پرسیدم: آیا دردی داری که به خود می‌پیچی یا چیزی به تو رسیده است؟ چون صبح شد، گفت: دخترکم! احادیثی که نزد توست، بیابور! من آنها را آوردم؛ پس آتشی خواست و همه را بسوزانید.

از یحیی بن جعده روایت شده که: عمر بن الخطاب می‌خواست سنت را بنویسند؛ اما برایش چنین آشکار شد که این کار را نکنند؛ آنگاه به شهرها نوشت: هرکس چیزی از سنت نزد اوست، آن را نابود کند!

این‌گونه بود که تا قریب سه دو قرن، حدیث در میان اهل سنت به‌صورت مدون و نظاممند رشد نکرد و تنها عده‌ای از صحابه و تابعان، بهنای برای هم حدیث می‌گفتند. این شرایط همچنان ادامه داشت تا در زمان مکتب هشام بن عبدالملک

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

نخستین مجمع حدیثی شیعه توسط عالمان بزرگی در شباه نامی‌توانست به خوب برود و دائم از این پهلو به آن پهلو می‌شد!این کار مرا غمگین می‌ساخت؛ پرسیدم: آیا دردی داری که به خود می‌پیچی یا چیزی به تو رسیده است؟ چون صبح شد، گفت: دخترکم! احادیثی که نزد توست، بیابور! من آنها را آوردم؛ پس آتشی خواست و همه را بسوزانید.
از یحیی بن جعده روایت شده که: عمر بن الخطاب می‌خواست سنت را بنویسند؛ اما برایش چنین آشکار شد که این کار را نکنند؛ آنگاه به شهرها نوشت: هرکس چیزی از سنت نزد اوست، آن را نابود کند!
این‌گونه بود که تا قریب سه دو قرن، حدیث در میان اهل سنت به‌صورت مدون و نظاممند رشد نکرد و تنها عده‌ای از صحابه و تابعان، بهنای برای هم حدیث می‌گفتند. این شرایط همچنان ادامه داشت تا در زمان مکتب هشام بن عبدالملک

– و در نقل دیگری عمر بن‌عبدالعزیز– به این شیباب زهری (م ۱۱۲۴) دستور داد که به تدوین سنت پردازد. معمر از زهری چنین روایت می‌کند:

ها کتابت اول حدیث(ن را بایسند می‌دانستیم؛ ما اینکه این آثار ما را بر آن واداشتند و بر آن شدم که هیچ‌کس را از من نکتبیم)»

قرنی کتابت و نقل حدیث در میان اهل‌سنت تا اواسط آستان قدس ممنوع بود و هیچ‌گونه اثر حدیثی مدونی از آنها پدید نیامد. این در حالی است که شیعیان دارای پیشینه بیشتری نسبت به اهل سنت در کتابت و نقل حدیث دارند؛ به‌زمانی که احادیث نگارش یافته‌اند، مثل کتاب شیعه داشته باشند، برای رفع نیاز دینی شیعیان کافی باشد. بوده‌اند.

جایگاه کتاب اربعه شیعه نزد سنت
مؤلفان کتاب‌های اربعه شیعیان چه از شخصیت‌های شناخته‌شده در جهان اسلام (چه در زمان خود و چه پس از آن) به شمار می‌آیند؛ به‌گونه‌ای که هم در میان شیعیان و هم در میان اهل‌سنت از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند. در اینجا به شرح مختصری از شخصیت و زندگی آنها بسنده می‌کنیم: تقفالاسلام کلینی،وی محمد بن یعقوب (متوفی ۳۲۹ق) در شهری زاده شد و در بغداد وفات کرد. این جبر عقلانی

پیامبر بوده‌ام آن را در غلاف شمشیری حفظ می‌کرد و بیش از ده نفر از شاگردان امام آن را دیده و توصیف کرده‌اند.^(۱)

عالمان بزرگان اهل سنت، از جمله بخاری، به وجود صحیفه‌هایی از سنت پیامبر در نزد امام علی اشاره کرده‌اند: «عشش از ابراهیم از پدرش نقل می‌کند که گفت: علی(ع) برای ما خطبه خواند و گفت: هرکس می‌بخارد ما چیزی را بر زبان می‌آوریم که در کتاب خدا و این صحیفه نیست، دروغ می‌گوید»^(۲)

امام حسن مجتبی(ع) می‌فرماید: «آن صحیفه فینا و نحن اهله و هو عندنا مجتبع کله بخدایه و انه لا یحدث شیئ الی یوم القیامت حتی ارش الخدش إلا و هو عندنا مکتوب یامده رسول‌الله، و یخطه علی بیده؛ علم در میان ماست و علم ائیم و همه آن نزد ما گرد آمده است و تو نیز قیامت چیزی رخ نمی‌دهد- حتی خسارت خراش- جز اینکه با املائی پیامبر و خط علی نزد ما مکتوب است»^(۳)
این میراث میان امامان اهل‌بیت(ع)نسل به نسل منتقل شد و شیعیان از این طریق با احادیث پیامبر آشنا می‌شدند؛ زانه از این عین می‌گوید: «امام محمد بن ابی‌البقر(ع) به من فرمود: این کتاب میراث از خونداری، و آنها آنچه در آن دیدی حق است، املائی پیامبر و خط علی(علیه‌السلام) است». پدرم از پدرش برای حدیث کرد که امیرالمؤمنین آن را برای او حدیث کرده است»^(۴)

بنابراین این آنچه از امامان شیعه(اهل‌بیت) است، سنت شیعیان رسیده، حدیث پیامبر اهل‌بیت(ع) است؛ به‌دست شیعیان امام صادق(ع) به سبکونی فرمود: آنچه برای تو می‌گویم در واقع سخن پیامبر است که از طریق پدرانم به من رسیده است»^(۵)

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

نسخ معتبر موجود تصحیح شده است. هم‌اکنون نسخه‌های فراوانی از کتاب کافی در کتابخانه‌های مختلف موجود است که هنوز کار تصحیح و مقابله آن انجام نشده است؛ اما میان نسخه‌های خطی متعلق به پیش از صفویه و نسخه‌های نگارش‌یافته در دوره صفویه و پس از آن تفاوتی نیست؛ جز تصحیحات جزئی که عاتدا در هر نسخه‌ای روی می‌داده است. علاوه بر این حدود ۱۶۰۰ نسخه از کافی، که متعلق به دوران صفویه است، در کتابخانه‌های معتبر موجود است. بدین‌سی است که با وجود چنین تواتری، قطعیت انتساب کتاب کافی به مرحوم کلینی ثابت و یقینی است»^(۶)

شیخ صدوق: وی محمد بن علی بن الحسن بن موسی باپویه القمی، در سال ۲۰۶ تولد یافت و در سال ۲۸۱ وفات کرد. زرکلی- عالم رجالی اهل‌سنت- وی را از محدثان بزرگ امامیه دانسته و ۳۰۰ اثر حدیثی از وی شماره کرده است. زرکلی مهم‌ترین تألیف صدوق را کتاب شریف «همه لا یحضره الفقیه» برشمرده است.^(۸)

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

چنانکه گفتیم برخلاف دیگر فرقه‌های مسلمان، شیعه دارای پیشینه طولانی‌تر و ریشه‌مندتری در زمینه حدیث است. اوج شکوفایی حدیث شیعه در زمان امام صادق(ع) ظاهر شد. شاگردان آن امام توانستند از فضای آرام اجتماعی- سیاسی زمانه استفاده کنند و رساله‌های فراوانی از حدیث امام را ثبت و تدوین کنند. محقق حلی در المعتمر روایت کرده‌ده به شماری نزدیک به چهار هزار نفر می‌رسند. .. در پاسخ به مسائلی که از امام پرسش شده و امام پاسخ گفته است، چهار صد مصنف(مجموعه حدیثی) نگاشته شد که بعدها به اصول اربعه‌ام معروف گشت»^(۹)
«در دوران حیات امام صادق(ع) کتاب‌های فراوانی از حدیث تدوین شد و امام(ع) احادیث پیامبر را که از طریق پدرانش به او رسیده بود، منتشر کرد. چنانکه امام صادق(ع) در این زمینه می‌فرمایند:«زد ما کتابی با املائی پیامبر(ص) است که علی(ع) به خط خود نوشت؛ صحیفه‌ای که طول آن ۷۰ ذرع است و هر حال و جرایی در آن وجود دارد»^(۱۰)

از جمله شاگردان برجسته امام صادق(ع) می‌توانیم به شخصیت‌های بزرگی از سفیان اهل‌سنت‌ت اشاره کنیم. مزی در تهذیب الکمال از سفیان بن‌عیینه، عالم کن‌بن‌س، سفیان ثوری و نعمان بن‌ثابت(ابوحنیفه) به‌عنوان شاگردان امام جعفربن محمد الصادق یاد می‌کند.^(۱۱)

نخستین مجمع حدیثی شیعه

نخستین مجمع حدیثی شیعه توسط عالمان بزرگی و با استفاده از اصول اربعه‌ام نگارش یافت که به کتب اربعه مشهور است و عبارتند از: کافی، من لایحضره الفقیه، تهذیب الاحکام و الاستبصار. کتاب کافی نوشته کلینی و من لایحضره الفقیه تألیف شیخ صدوق است. تهذیب الاحکام و

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

معارف

Maarefkayhan@Kayhan.ir

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد

شیخ محمد باقر مجلسی در حال تدریس در مدرسه علمیه آستان قدس رضوی مشهد